

ment, *engrossir*, V. *gros* *Engrudós*, V. *engrut* *Engruixament*, *engruixar*, *engruiximent*, *engruixir*, V. *gruix* (GROS) *Engrum*, +*engrumar* (~ la consciència, mall., BDLC x, 323), V. *grum* (amb *grumejar*)

ENGRUNAR-SE i ENGRUNAR 'esbocinar-se', 'esmicolar' (i ENGRUNES 'miques, molles'), mot d'existència constant en la llengua amb aquests sentits; comú amb els oc. ant. i mod. *engrunar*, *esgrunar*, id., i *grun* 'granet, mica', pertanyents també a la llengua de sempre, i de quasi tota la terra d'Oc, i amb el fr. arcaic dialectal *esgruner*, *engruner*; d'origen obscur; es creu que vinguin d'un *GRŪNU resultant d'un encreuament molt antic del ll. GRĀNUM 'gra' amb GRŪMUS 'pilotet de terra' (i potser també 'gra de raïm' i 'grumoll', jutjant per l'existència de GRUMA i GRUMULA en llatí tardà); però aquest encreuament hauria hagut d'estar consumat ja en llatí vulgar, donades la vasta extensió del mot i la seva presència des dels orígens de les altres llengües; i no coincidint bé els significats i la data dels mots llatins entre ells ni amb el mot romànic, aquesta explicació no es pot pendre sinó amb gran reserva i amb força escepticisme, per més que sigui l'única seriosa que s'ha donat fins ara; és possible que es tracti d'un mot preromà i cal admetre la probabilitat, també incerta, que sigui indoeuropeu, i que concretament fos la forma que l'indoeuropeu GĒNO- 'gra' havia pres en una llengua pre-romana de la Gàl·lia i els Pirineus. □ 1.ª doc.: *engrunar-se* i *engrunat*, S. XIII; *engruna*, 1368, 1372, c. 1390, si bé el substantiu és poc corrent a l'Edat Mitjana. No figura en Lacav. i el DT.O. remetia de *grunes* a en- l'ed. de 1757 sense posar-li asterisc ni creu, ço que en principi significa que això està ja així en l'ed. de 1647.

Ja en les *VidesR*: «Sent Tomàs --- apòstol manà en lengua abraych' al demoni qui en aquella ýdola stava, que aytant tost quant ell davant la ýdola s'aginolaria, que mantinent la ýdola s'engrunà». ¹ Sobretot el participi *engrunat* amb les accs. 'espars', 'separat, escampat, solt', és freqüent ja en els docs. rossellonesos de princ. del S. XIV, però ja n'hi ha algun cas en el XIII, com en un doc. que deu remuntar fins a mitjan segle: «centenario de pellibus cirogrillorum <o sigui 'pells de conills'> *engrunatz*, abtatis vel crudis' ('preparades o cruets'); ² «si és ceba *engrunada* --- si és ceba emforquada», a. 1310, Cartulari de Tuïr (*InvLC*, s. v. *ceba* i s. v. *engrunat*): és a dir, oposat a la ceba que encara era en el *rest* o *forc* (*enforcat*), es deia de la treta o despresa del forc; de nou «pach, de ceba *engrunada*, obl., e si és ceba *engrunada* ---» en un doc. de 1318 (*InvLC*, s. v. *engr-*), i en un altre del mateix any, del Voló: «sach de cauls <'cols'> ho de porrs, ceba *engrunada* ---» (id., s. v. *porre*); també es deia d'objectes preciosos, trobats en forma solta: «quatre paternostres *engrunats*, d'argent». ³

En fi el mateix *InvLC* ens forneix la dada catalana més antiga del substantiu *engruna*, parlant d'un 'bagot o gotim espars': «qui cultirà ~ o *bagot* en vinya d'altre ---» en un doc. de 1368. El substantiu és poc freqüent en la documentació medieval, però que ja

era usual, i fins en català central, n'és indicatiu el fet que no manqui en els diccionaris de rims de fi del S. XIV, tant el de Jacme Marc (§ 88), com el de L. d'Aversó (§ 293.5). ⁴

⁵ Del substantiu són rars els testimonis en la llengua antiga (no en tinc a mà dades valencianes fins al dicc. de C. Ros, S. XVIII), on significa 'granet de greix que s'enganxa al vestit'; ⁵ això concordant amb el fet que avui no s'usa (o ben poc) en bal. i val.; però potser no perquè no vagi existir des d'antic més o menys pertot, sinó perquè els sinònims substantius (*mica*, *molla*, etc.) el feien menys necessari i la lluita entre sinònims no el va afavorir igualment pertot. ⁶ L'aurèola de forta vida que embolca el mot avui a la major part del territori lingüístic, compensa prou aquest desnivell modern. Es diu del pa, del formatge, del pedruscall, d'altres aliments, com el blat o el morenc, o de qualsevol cosa friable. «Al cul del sac trobareu les *engrunes*» era frase feta en temps de Belv.; ²⁰ «paciència, no en té una *engruna*», *DFa.*, «no li havien demostrada ni una *engruna* de compassió», Riera i Bertran (1869); «quan ell mateix havia concebut sospites, ¿per què no creure que al fons de tot allò hi havia alguna *engruna* de veritat?», Noller (*Vilaniu*, 374). La variant primitiva *gruna* sense l'en-, afegit provinent del verb, és la que s'usa encara a l'Alt Pallars parlant de les *grunes* del pa, en els pobles de la Vall Ferrera (1932-3) i a les valls veïnes. En el Conflent s'aplica, si no m'enganyo, als residus alimentosos amb què fan el beurrall per al bestiar domèstic: a Talau deien que «s'havia d'ajar la *grún* per als porcs» (1959).

No rebaixem, és clar, el caràcter més general del verb en la llengua tradicional, la seva major continuïtat i l'extensió geogràfica a tot el territori lingüístic. ⁷ I això tant en la forma reflexiva, com amb caràcter transitiu. El reflexiu, tal com ja en les *VidesR*, el tenim en St. VicentF: «cum *cecidit*, no s'engrunarà de tot --- que no s pot *engrunar* bé, que s trenque ---»; i tot seguit, variant la construcció, «aquell sobre qui caurà, tant és lo pes de esta pedra, tot lo *engrunarà*» (*Quar.*, 118.118); «si com l'arnés d'acer a colps s'engruna ---», Ausiàs (LXXXVII); «fou tan gran l'ímpetu del vent --- que la una barcha venia sobre l'altra, i totes s'engrunaven sense ningun remey», Miquel Parets. Com a transitiu el tenim en Bernat Metge en el sentit de detallar, com també en JRoig: «¿Lo confessor / lo pecador, / de tots pecats / greus, confessats, / puys bé ls *engrunen*, / no l ret immune / e desinfernà / de mort eterna?» (*Spill*, 11021); «la Güelfa --- demanà a Curial la manera com se era més a punt; e ja Curial, havent-lo y tot *engrunat* ---» (*NCI* I, 52).

No cal dir que continua essent el mot general en els ²⁵ escr. Renaix.: el que duïa ja Verdager en el primer esbòs de l'*Atlàntida*, i usà després també en la versió ampliada: els Atlants «agafen, au, tronchs y arbres que al cru rocam s'estellen, / penyals que s'engrunaren tombant al damunt seu; / y amunt, timberes sobre timberes arrestellen, / segurs ab tal escala de cap-